

FRANKRIKE UNDER 1600-TALET

Henrik IV 1589-1610

Ludvig XIII 1610-1643

Ludvig XIV 1643-1715

(Ludvig XV 1715-1774)

(Ludvig XVI 1774-1792)

Efter 100-årskriget (1337-1453) hade Frankrike segrat. England hade endast en liten del kvar runt Calais. Dock hade segern kostat... Oftast beskrivs **effekterna** som **negativa för Frankrike**; Frankrike hade lidit **många militära nederlag**, **kungamakten** hade visat sig **svag**, **ekonomin** hade **försvagats** rejält, **landet var härjat** från de olika krigstågen och **befolkningen** hade **reducerats** av kriget och de olika sjukdomar (**pestepidemier** - bl.a. digerdöden) som följt det. Dock anser man också att det fanns **positiva effekter: priserna** på olika varor **sjönk**, det fanns bättre **möjligheter** att **få arbete** och den kungliga **centralmakten** kom att **moderniseras**. Genom

1. årliga skatter kunde kungen skapa en

2. fristående stark armé och kungens allt flitigare användning av den högre borgarklassen kom att skapa en

3. ny ämbetsmannakår - "noblesse de robe" (ämbets-mannaadel). Denna kom att bli en motvikt till den äldre krigar- och jordägaradeln (noblesse d'epée").

Efter 1450 var hela den västeuropeiska **ekonomin på uppgång igen**. Den franska **bondebefolkningen ökade**, **livsmedelspriserna började stiga** och **städerna blomstrade**. **Centralmaktens inflytande ökade** i takt med de stigande inkomsterna. Dock kom nu **reformationen** att skapa **problem**. Delar av befolkningen, speciellt **i söder** kom att ansluta sig till **Calvins lära** - de kom att kallas **hugenotter** (betyder förmodligen edsvurna). De religiösa motsättningarna var en maktkamp inom eliten. **Två lösningar** kom att uppstå - de som förespråkade **en politisk lösning** ("les politiques") och de som ställde sig bakom **en stark kunglig centralmakt**. Båda dessa strategier kom att ingå i hugenottledaren **Henrik av Navarras** program. När den siste kungen av ätten Valois mördades år 1589 kom han att bli Frankrikes kung - **Henrik IV**.

Henrik IV av Navarra (1589-1610) lyckades skapa en period av fred - dock lyckades han ej bli av med de problem som lett till kriget. De religiösa frågorna stod fortfarande i förgrunden;

Utrikespolitik: Kungen förde en aktiv utrikespolitik mot både det katolska Spanien och det katolska Habsburgska väldet. Denna linje kom också att stödas av hans efterträdare Ludvig XIII (1610-1643). Denna politik innebar stöd åt Nederländernas frihetskamp och stöd åt de protestantiska stater som var involverade i det trettioåriga kriget.

Ministerstyret 1624-1661. Under nära fyra decennier kom den franska regeringen att domineras av två nästan enväldiga kungliga rådgivare; Kardinal Richelieu (förste minister 1624-1642) och Kardinal Mazarin (förste minister 1642-1661). Båda arbetade hårt för att stärka kungamakten bl.a. genom att effektivt spärra prinsarnas och högadelns politiska ambitioner. Richelieu avskaffade också hugenotternas rätt till vapen och befästningar.

Utrikespolitik: Ministrarna fullföljde Henrik IVs politik att motarbeta habsburgarna i Tyskland, Spanien och Italien! Från mitten av 1630-talet deltog Frankrike aktivt i 30-åriga kriget fram till fredsuppgörelsen i Westfalen 1648. Mot Spanien fortsatte kriget fram till och med den pyreneiska freden 1659. När freden kom på 1660-talet kunde kungen återuppta utbyggnaden och moderniseringen av armén (under kriget hade man tvingats tillbaka till värvade arméer under adlig ledning...).

Inrikespolitik: Även den civila förvaltningen fick allt fastare former - en organisation med s.k. intendentur (mäktiga ämbetsmän) som överallt i de olika provinserna företrädde den kungliga politiken. Den gamla "svärdsadeln" försökte hejda centralmaktens framväxt, bl.a. genom det väpnade uppror som går under namnet "fronden" (la fronde) 1648-1653. Detta lyckades ej och vi har inget större uppror i Frankrike förrän den stora revolutionen bryter ut 1789! "Svärdsadeln" fick vika för den nya tjänstadeln vars intresse var förknippat med statsmaktens!

Ludvig XIV: var annorlunda. Han ville själv leda regeringen. Dock hade även han starka ministrar som hjälpte till att styra den alltmer komplicerade regeringsapparaten. En av de mest kunniga var finansministern Colbert (**OBS!** merkantilismens store man). Genom Colberts ansträngningar effektiviserades skatteuttaget så att de stora krigen, de utländska bidragen och de överdådiga slottsbyggena kunde finansieras. Han lyckades inte helt och hållet - När Ludvig XIV dog år 1715 lämnade han efter sig en skuld som har beräknats till 2 miljarder livres...

Utriksepolitik: Ludvig XIV kom att föra fyra större krig:

1. **Devolutionskriget** 1667-1668 mot Spanien. Krigsorsaken var en arvstvist i Spanska Nederländerna. Enligt Frankrike hade den franska drottningen Maria Teresia större rätt till de omstridda områdena i det Spanska Nederländerna än hennes halvbror Karl II av Spanien. Ludvig XIV ockuperade tolv orter samt delar av distriktet Franche Comté. Han tvingades snart till viss reträtt genom trippelalliansen mellan Nederländerna, England och Sverige som hade som mål att återställa freden. Franche Comté återlämnades till Spanien men Frankrike fick behålla de tolv orterna i Spanska Nederländerna!
2. **Koalitionskriget** 1672-1679 mot Nederländerna, Spanien, Österrike, Tyskromerska riket, Lothringen och Brandenburg. Vid freden i Nijmegen 1679 tilldelades Frankrike distriktet Franche Comté och Haiti!

3. **Det pfalziska tronföljdskriget** 1688-1697 (egentligen en fortsättning på koalitionskriget). Kriget utlöstes av att Ludvig XIV genom sin avlidna svägerska Elisabet Charlotta av Orléans, reste anspråk på tronföljden i en del av kurfurstendömet Pfalz. Den habsburgske kejsaren och de viktigaste tyska furstarna accepterade ej Frankrikes maktexpansion. Dessa stater fick stöd av Nederländerna, England, Spanien och Savojen. Kriget avslutades i och med freden i Rijswijk 1697. Där hänsköts tronföljdsfrågan till en skiljedom. Denna gick emot Frankrike som fick utrymma den del av Rhenområdet som erövrats. Frankrike tvingades också erkänna Vilhelm av Oranien som engelsk kung!
4. **Spanska tronföljdskriget** 1701-1714 (även detta en fortsättning på det s.k. koalitionskriget). När Karl II av Spanien dog 1700 uppstod återigen en tronföljarstrid. Båden den tysk-romerske kejsaren Leopold I och Ludvig XIV var kusiner och svågrar till Karl II. Vid sin död hade Karl II testamenterat hela sitt välde till Ludvigs XIV:s yngre sonson Filip (av Anjou). Ludvig XIV utropade nu honom till kung med namnet Filip V. En koalition mot den franska dominansen av Europa bildades bestående av England (från 1707 Storbritannien), Nederländerna och den habsburgske kejsaren. En hel del tyska stater kom att sluta sig till denna sida. Savojen och Portugal slöt sig från början till Frankrike och Spanien, dock kom de att byta sida 1703. År 1713 slöts fred i Utrecht mellan Frankrike och Storbritannien, Nederländerna, Preussen, Savojen och Portugal. 1714 slöts fred i Rastatt mellan Frankrike och Österrike. Filip V fick behålla Spanien med dess amerikanska besittningar men måste avstå från arvsrätten till den franska kronan för sig och sina efterkommande! Österrike erhöll Spanska Nederländerna, Milano, Neapel, Sardinien och Mantua. Storbritannien erhöll Gibraltar och Menorca från Spanien och stora områden i Nordamerika (bl.a. Newfoundland, Nova Scotia och områdena kring Hudson Bay) av Frankrike. Nederländerna fick ett antal gränsfästningar och Savojen fick bl.a. Sicilien.

I Asien skaffade sig Frankrike olika stödjepunkter. I Kanada och kring nedre Mississippi (Louisiana) grundades franska bosättningar. I Västindien byggdes sockerplantager med hjälp av slavarbetskraft. Alla dessa projekt bäddade för konflikter på världshaven, särskilt med de andra stora sjömakterna England och Nederländerna.

Inrikespolitik: De ständigt pågående krigen var en ständig påfrestning för det franska folket. Speciellt svårt var det under den senare delen av 1600-talet då den ekonomiska konjunkturen vände nedåt. Samhällssystemet med en enväldig statsmakt och en privilegierad överklass har gått till historien under namnet *l'ancien régime*. Den var full av motsättningar som kom att förebåda dess undergång. Produktiviteten inom jordbruket var lågt och transportväsendet mycket underutvecklat. Bara ett par års missväxt ledde till omfattande hungersnöd. Kontrasten mellan elitens lyx och folkets fattigdom underströks

ofta av den arrogans som de adliga behandlade de ofrälse med - oavsett om dessa var fattiga bönder, hantverkare eller förmögna borgare.

Kultur: Under Ludvig XIV (kung Sol) blev den franska kulturen enormt dominant. Franskan blev diplomatins och den bildade överklassens språk. Från Paris och Versailles dikterades stilen inom alla konstarter.

NÅGRA GLIMTAR FRÅN FRANKRIKE FÖRE 1789

1. ”Byråkratisering” - Staden Amien hade 1553 ca 4000 invånare. Av dessa var
123 kungliga ämbetsmän
81 jurister
300 kommunala tjänstemän - till detta kom biskopens
och domkapitlets tjänstemän!

2. ”Jordfördelning” - Franskt jordbruk år 1650. Beauvaisdistriktet (ca 7 mil norr om Paris):

<i>Adel</i>	20% av den odlade jorden (slätt eller dalsluttning. Samlad ofta vid väg) nyadlade borgare ägde hälften av den s.k. adelsjorden!
<i>Kyrkan</i>	20% av den odlade jorden (slätt eller dalsluttning. Samlad ofta vid väg)
<i>Borgare</i>	15% av den odlade jorden (slätt eller dalsluttning. Samlad ofta vid väg)
<i>Bönder</i>	40% av den odlade jorden (sämsta; torr, åstoppar, närmast kärren. Spridd)
<i>Övriga</i>	5% av den odlade jorden - spritt ägande...

I socken Goincourt bodde 98 självägande bönder. Av dessa ägde 95 mindre än 4 tunnland. De bodde oftast i korsvirkehus. I trädgården odlade man kål, bönor och hampa. Husdjuren kunde bestå av ett par får, 4-5 höns och en tupp. Kosten bestod till största delen av gröt och bröd gjord av blandsäd vete-råg. Familjerna hade ett genomsnitt av 6 barn (något osäker siffra). Vid ett gott skördeår fick man ut fjärde kornet.

Jordbrukarens extraförtjänst kunde bestå av jordbruksarbete för någon annan, kardning och spinning. Dessa sysslor kunde hela familjen utföra. Vävning var en vuxensyssla. Odling och försäljning av kål och bönor tog kvinnorna hand om medan de äldre pojkar och mannen deltog i kanal- och vägarbeten.

3. "Utgifter" - för en småbonde i Beauvaisdistriktet omkr. 1670;

STATEN: a. En grundskatt á 20 livres = avkastning av skörd från 2,5 tunnland ett gott år!

b. La taille - en kunglig grundskatt (varierade)

KYRKAN: Tionde. Betalades i spannmål, grönsaker, frukt, vissa produkter av boskapsskötseln.

PLÖJNINGSAVGIFT: Om småbonden ville få det plöjt (en plog med dragdjur kostade för mycket) var han tvungen att betala!

UTSÄDE

FEODALA AVGIFTER: Kvarnavgifter, arvskatt, dagsverken eller avgifter...

De fyra första utgifterna (till staten, kyrkan, plöjningen och utsäde) tog nästan hela skörden ett gott år. De feodala avgifterna måste därför betalas med extraförtjänster!

4. "Nytt skattesystem" - Colberts skattesystem på 1670-talet kom att öka skattetrycket på bönderna!

a. La taille blev likformig över hela Frankrike. Det blev skatt på jord som till viss del också skulle betalas av adel och kyrka.

b. La capitation kom att bli en huvudskatt 1684. Den betalades av adel, kyrka, borgare och bönder.

c. Le dixième var ett statligt tionde som skulle betalas av adel, kyrka, borgare och bönder.

Detta var det nya statliga skattesystemet - de övriga utgifterna fanns fortfarande kvar för de små självägande bönderna!

5. "Missväxt och fallande priser" - Under den senare delen av 1600-talet kan vi se en negativ utveckling för den franske småbonden. Från 1650 börjar jordbrukspriserna falla i Frankrike. Eftersom stadsnäringarna ökar i betydelse så sjunker dessa priser (priserna på s.k. industrivaror) mindre. Mycket beror detta på den merkantilistiska politiken!

1647-1653: missväxt över större delen av Frankrike

1661-1662: missväxt över större delen av Frankrike

1691-1694: missväxt över större delen av Frankrike

Mellan 1691-1694 beräknar man att den franska befolkningen minskade från ca 20 miljoner invånare till 17 miljoner! De som har pengar köper upp den franska småbrukarjorden. Under revolutionsåret äger de franska bönderna endast 30% av den franska jorden!

6. "Utmanande inkomstklyfta" - Genom att studera olika annonser i tidningen "Affiches de Paris 1779" kan man få en inblick i de övre klassernas värld...

"Någon vill köpa ett ämbete som ger 10.000 - 12.000 livres i inkomster och som inte fordrar något arbete"

"En person vill köpa en tjänst som parlamentsråd; tjänsten skall inte kräva någon kännedom om arbetet. Notarie Maillot har hand om uppdraget."

"En herre från landet söker i Paris ett ämbete som skänker honom ära. Det bör också gärna inbringa pengar. Ju mindre arbete, desto bättre."

"En person är villig att ge 30.000 livres för en anställning som skulle ge honom möjlighet att utan något särskilt krav på arbete kunna delta i hovets alla fester. Bankirerna Villeneuve et Compagnie har hand om uppdraget."

7. "Molière..." - I Molières komedi "Borgaren som adelsman" säger herr Jourdin: "Det enda de kan klandra mig för, det är min djupa respekt för adelsmän. Jag vet inget finare än att umgås med adelsmän. Adelsmän, se de har finess och uppfostran som jag inte har och jag skulle ge två fingrar på höger hand om jag blivit född till adelsman, baron... eller greve... eller markis."